

Wstęp

Rozważania będą dotyczyły problemu rozwiązywania układów równań liniowych metodą eliminacji Gaussa. Problem można przedstawić jako

$$M \times x = y$$

, gdzie M jest macierzą kwadratową, x to wektor współczynników zmiennych, a y to wektor wyrazów wolnych.

Analizie przy pomocy teorii śladów poddamy jedynie pierwszą część algorytmu rozwiązywania układu równań liniowych, czyli sprowadzanie macierzy do postaci trójkątnej górnej.

Przez całą długość rozważań konkretne przykłady będą podawane dla macierzy 3×3 (dzięki ppomocniczemu programowi) dla lepszego zrozumienia, chociaż całość jest oczywiście przygotowana dla dowolnej macierzy o rozmiarze $N \times N$.

Oznaczenia

Indeksy macierzy M o rozmiarze N będą przyjmować wartości od 1 do N .

Elementy macierzy M będziemy indeksować jako $M_{i,j}$, gdzie i to indeks wiersza, a j - indeks kolumny.

$$\begin{bmatrix} M_{1,1} & M_{1,2} & M_{1,3} \\ M_{2,1} & M_{2,2} & M_{2,3} \\ M_{3,1} & M_{3,2} & M_{3,3} \end{bmatrix}$$

Elementy wektora y będziemy indeksować jako y_i .

$$\begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ y_3 \end{bmatrix}$$

Całe równanie do rozwiązania:

$$\begin{bmatrix} M_{1,1} & M_{1,2} & M_{1,3} \\ M_{2,1} & M_{2,2} & M_{2,3} \\ M_{3,1} & M_{3,2} & M_{3,3} \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ y_3 \end{bmatrix}$$

Dla wygody macierz M i wektor y będziemy zapisywać razem.

$$\begin{bmatrix} M_{1,1} & M_{1,2} & M_{1,3} & | & y_1 \\ M_{2,1} & M_{2,2} & M_{2,3} & | & y_2 \\ M_{3,1} & M_{3,2} & M_{3,3} & | & y_3 \end{bmatrix}$$

Wyprowadzenie teoretyczne

Określanie niepodzielnych czynności

Algorytm eliminacji Gaussa wykonuje trzy niepodzielne typy operacji:

- $A_{i,k}$ - znalezienie mnożnika dla wiersza i , do odejmowania go od k -tego wiersza,

$$m_{i,k} = M_{k,i}/M_{i,i}$$

- $B_{i,j,k}$ - pomnożenie j -tego elementu wiersza i przez mnożnik - do odejmowania od k -tego wiersza,

$$n_{i,j,k} = M_{i,j} \cdot m_{i,k}$$

- $C_{i,j,k}$ - odjęcie j -tego elementu wiersza i od wiersza k ,

$$M_{k,j} = M_{k,j} - n_{i,j,k}$$

Alfabet w sensie teorii śladów

Aby wygenerować alfabet Σ musimy zawrzeć wszystkie operacje, które będą musiały być wykonane podczas eliminacji Gaussa na macierzy $N \times N$.

$$\Sigma = \{A_{i,k}, B_{i,j,k}, C_{i,j,k} : i = 1, \dots, N-1; j = i, \dots, N+1; k = i+1, \dots, N\}$$

Przykład

Alfabet dla macierzy 3×3 wygenerowany przez program:

$$\Sigma = \{A_{1,2}, B_{1,1,2}, C_{1,1,2}, B_{1,2,2}, C_{1,2,2}, B_{1,3,2}, C_{1,3,2}, B_{1,4,2}, C_{1,4,2}, \\ A_{1,3}, B_{1,1,3}, C_{1,1,3}, B_{1,2,3}, C_{1,2,3}, B_{1,3,3}, C_{1,3,3}, B_{1,4,3}, C_{1,4,3}, \\ A_{2,3}, B_{2,2,3}, C_{2,2,3}, B_{2,3,3}, C_{2,3,3}, B_{2,4,3}, C_{2,4,3}\}$$

Relacje zależności i niezależności

Aby zbudować relację zależności musimy określić, które operacje będą od siebie zależne. Od razu jednak dołożymy starań i wyłapiemy tylko zależności “bezpośrednie”, tzn. takie, które nie będą wynikały z tranzytywności relacji na podstawie jej innych “bezpośrednich” elementów. W ten sposób otrzymamy “skondensowany” zbiór J (tak jakby “jądro” relacji), który posłuży zarówno do konstrukcji relacji zależności D jak i zbioru krawędzi E grafu Diekerta.

1. Wykonanie $B_{i,j,k}$ wymaga najpierw wykonania $A_{i,k}$ (musimy znać mnożnik $m_{i,k}$), dlatego niech

$$J_1 = \{(A_{i,k}, B_{i,j,k}) : A_{i,k}, B_{i,j,k} \in \Sigma\}$$

2. Wykonanie $C_{i,j,k}$ wymaga najpierw wykonania $B_{i,j,k}$ (musimy znać odjemnik $n_{i,j,k}$), dlatego niech

$$J_2 = \{(B_{i,j,k}, C_{i,j,k}) : B_{i,j,k}, C_{i,j,k} \in \Sigma\}$$

3. Operacja $A_{i,k}$ korzysta z wartości $M_{i,i}$ i $M_{k,i}$, a te muszą być uprzednio zmodyfikowane przez odpowiednio $C_{i-1,i,i}$ i $C_{i-1,i,k}$. Nie dotyczy to “pierwszych” A , tzn. A postaci $A_{1,k}$. Zatem niech

$$J_3 = \{(C_{i-1,i,i}, A_{i,k}) : C_{i-1,i,i}, A_{i,k} \in \Sigma \wedge i \neq 1\} \cup \{(C_{i-1,i,k}, A_{i,k}) : C_{i-1,i,k}, A_{i,k} \in \Sigma \wedge i \neq 1\}$$

4. Operacja $C_{i,j,k}$ musi być wykonana po $C_{i-1,j,k}$ (korzystając z tej samej zmiennej $M_{k,j}$). Używamy warunku $i \neq j$, ponieważ $C_{i,j,k}$ zależy od $C_{i-1,j,k}$ pośrednio, więc nie spełniają warunku o “bezpośredniości”. Niech

$$J_4 = \{(C_{i,j,k}, C_{i-1,j,k}) : C_{i,j,k}, C_{i-1,j,k} \in \Sigma \wedge i \neq j\}$$

5. Operacja $B_{i,j,k}$ korzysta z wartości $M_{i,j}$, której wartość jest modyfikowana przez operację $C_{i-1,j,k-1}$. Analogicznie po powyższego podpunktu, $B_{i,j,k}$ zależy od $C_{i-1,j,k-1}$ pośrednio, więc to pomijamy. Zatem niech

$$J_5 = \{(C_{i-1,j,k-1}, B_{i,j,k}) : C_{i-1,j,k-1}, B_{i,j,k} \in \Sigma \wedge i \neq j\}$$

Dzięki tak zdefiniowanym zmiennym pomocniczym określmy J . Niech $J = J_1 \cup J_2 \cup J_3 \cup J_4 \cup J_5$. Wtedy

$$D = \text{sym}(J^+) \cup I_\Sigma$$

, gdzie :

- D - relacja zależności
- \square^+ - domknięcie tranzytywne relacji
- $I_\Sigma = \{(x, x) : x \in \Sigma\}$
- sym - dodaje odpowiednie relacje do J^+ w taki sposób, aby zachodziła własność $(\forall x, y \in \Sigma : (x, y) \in J^+ \Leftrightarrow (y, x) \in J^+)$

Relacja niezależności to po prostu

$$I = \Sigma^2 / D$$

tzn. wszystkie pary, które nie są zależne, są niezależne.

Przykład

Dla macierzy 3×3 mamy wygenerowane:

$$J_1 = \{(A_{1,2}, B_{1,1,2}), (A_{1,2}, B_{1,2,2}), (A_{1,2}, B_{1,3,2}), (A_{1,2}, B_{1,4,2}), \\ (A_{1,3}, B_{1,1,3}), (A_{1,3}, B_{1,2,3}), (A_{1,3}, B_{1,3,3}), (A_{1,3}, B_{1,4,3}), \\ (A_{2,3}, B_{2,2,3}), (A_{2,3}, B_{2,3,3}), (A_{2,3}, B_{2,4,3})\}$$

$$J_2 = \{(B_{1,1,2}, C_{1,1,2}), (B_{1,2,2}, C_{1,2,2}), (B_{1,3,2}, C_{1,3,2}), (B_{1,4,2}, C_{1,4,2}), \\ (B_{1,1,3}, C_{1,1,3}), (B_{1,2,3}, C_{1,2,3}), (B_{1,3,3}, C_{1,3,3}), (B_{1,4,3}, C_{1,4,3}), \\ (B_{2,2,3}, C_{2,2,3}), (B_{2,3,3}, C_{2,3,3}), (B_{2,4,3}, C_{2,4,3})\}$$

$$\begin{aligned}
J_3 &= \{(C_{1,2,2}, A_{2,3}), (C_{1,2,3}, A_{2,3})\} \\
J_4 &= \{(C_{1,3,3}, C_{2,3,3}), (C_{1,4,3}, C_{2,4,3})\} \\
J_5 &= \{(C_{1,3,2}, B_{2,3,3}), (C_{1,4,2}, B_{2,4,3})\} \\
J &= \{(A_{1,2}, B_{1,1,2}), (A_{1,2}, B_{1,2,2}), (A_{1,2}, B_{1,3,2}), (A_{1,2}, B_{1,4,2}), \\
&(A_{1,3}, B_{1,1,3}), (A_{1,3}, B_{1,2,3}), (A_{1,3}, B_{1,3,3}), (A_{1,3}, B_{1,4,3}), \\
&(A_{2,3}, B_{2,2,3}), (A_{2,3}, B_{2,3,3}), (A_{2,3}, B_{2,4,3}), \\
&(B_{1,1,2}, C_{1,1,2}), (B_{1,2,2}, C_{1,2,2}), (B_{1,3,2}, C_{1,3,2}), (B_{1,4,2}, C_{1,4,2}), \\
&(B_{1,1,3}, C_{1,1,3}), (B_{1,2,3}, C_{1,2,3}), (B_{1,3,3}, C_{1,3,3}), (B_{1,4,3}, C_{1,4,3}), \\
&(B_{2,2,3}, C_{2,2,3}), (B_{2,3,3}, C_{2,3,3}), (B_{2,4,3}, C_{2,4,3}), \\
&(C_{1,2,2}, A_{2,3}), (C_{1,2,3}, A_{2,3}), \\
&(C_{1,3,3}, C_{2,3,3}), (C_{1,4,3}, C_{2,4,3}), \\
&(C_{1,3,2}, B_{2,3,3}), (C_{1,4,2}, B_{2,4,3})\}
\end{aligned}$$

Sprowadzanie do macierzy trójkątnej górnej jako ciąg symboli alfabetu

Najpierw podamy w pseudokodzie algorytm do sprowadzania macierzy do postaci trójkątnej górnej. Nie uwzględniamy konieczności pivotingu. Tablice / wektory i macierze indeksujemy od jedynki.

```

def reduce_to_upper_triangular_matrix(matrix M):
    N = number_of_rows(M)

    for i = 1, ..., N-1:
        for k = i+1, ..., N:
            m = M[k][i] / M[i][i]      # operacja A_i_k

            for j = i, ..., N+1:
                n = M[i][j] * m        # operacja B_i_j_k
                M[k][j] -= n           # operacja C_i_j_k

```

Dzięki napisaniu tego pseudokodu można łatwo “przetłumaczyć” ten algorytm na słowo w alfabetu Σ .

N to wciąż liczba wierszy macierzy M .

Symbol \frown oznacza konkatencję.

Zdefiniujmy pomocniczo $p_{i,k}$ i $q_{i,k}$ jako

$$p_{i,k} = A_{i,k} \frown q_{i,k}$$

$$q_{i,k} = B_{i,i,k} \frown C_{i,i,k} \frown B_{i,i+1,k} \frown C_{i,i+1,k} \frown \cdots \frown B_{i,N,k} \frown C_{i,N,k} \frown B_{i,N+1,k} \frown C_{i,N+1,k}$$

Wtedy słowo w będzie postaci

$$w = p_{1,2} \frown p_{1,3} \frown \cdots \frown p_{1,N} \frown p_{2,3} \frown p_{2,4} \frown \cdots \frown p_{2,N} \frown \cdots \frown p_{N-1,N-1} \frown p_{N-1,N}$$

Przykład

Dla macierzy 3×3 :

$$w = A_{1,2} \frown B_{1,1,2} \frown C_{1,1,2} \frown B_{1,2,2} \frown C_{1,2,2} \frown B_{1,3,2} \frown C_{1,3,2} \frown B_{1,4,2} \frown C_{1,4,2} \frown A_{1,3} \frown B_{1,1,3} \frown C_{1,1,3} \frown B_{1,2,3} \frown C_{1,2,3} \frown B_{1,3,3} \frown C_{1,3,3} \frown B_{1,4,3} \frown C_{1,4,3} \frown A_{2,3} \frown B_{2,2,3} \frown C_{2,2,3} \frown B_{2,3,3} \frown C_{2,3,3} \frown B_{2,4,3} \frown C_{2,4,3} \frown$$

Graf Diekerta

Dzięki odpowiedniemu zdefiniowaniu J_1, J_2, J_3, J_4, J_5 bardzo łatwo będzie wyprowadzić krawędzie grafu Diekerta E , gdyż :

$$E = J = J_1 \cup J_2 \cup J_3 \cup J_4 \cup J_5$$

Zbiór E to zbiór krawędzi grafu Diekerta, a Σ to jego wierzchołki

$$DG = (\Sigma, E)$$

Przykład

Wygenerowany graf Diekerta dla macierzy 3×3 przy pomocy strony do interpretacji grafów w formacie DOT - GraphvizOnline.

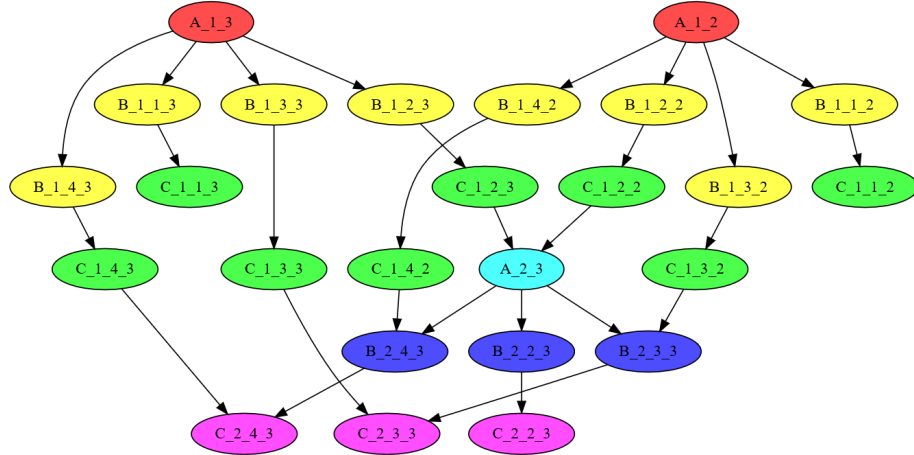

Figure 1: 3x3 Matrix - Dekiert graph

Przykład

Wygenerujmy jeszcze taki graf dla macierzy 4×4

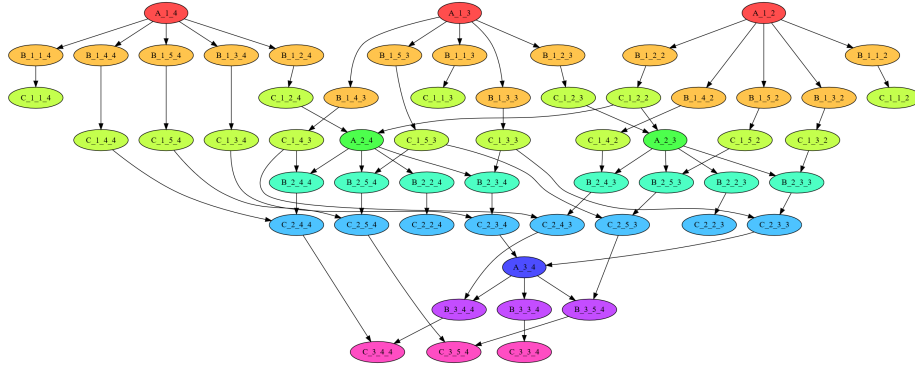

Figure 2: 4x4 Matrix - Dekiert graph

Postać normalna Foaty

Z wygenerowanych powyżej grafów Diekerta można stosunkowo łatwo zauważyć regularność w kolejnych warstwach.

Niech

$$\begin{aligned}
 F_{A_r} &= \{A_{r,k} : k = r + 1, \dots, N\} \\
 F_{B_r} &= \{B_{r,s,t} : s = r, \dots, N + 1; t = r + 1, \dots, N\} \\
 F_{C_r} &= \{C_{r,s,t} : s = r, \dots, N + 1; t = r + 1, \dots, N\}
 \end{aligned}$$

Wtedy klasy Foaty to

$$F = [F_{A_1}][B_{A_1}][F_{C_1}][F_{A_2}][B_{A_2}][F_{C_2}] \dots [F_{A_{N-1}}][B_{A_{N-1}}][F_{C_{N-1}}]$$

Przykład

Dla macierzy 3×3 mamy

$$F = [F_1][F_2][F_3][F_4][F_5][F_6]$$

$$F_1 = \{A_{1,2}, A_{1,3},\}$$

$$F_2 = \{B_{1,2,2}, B_{1,3,3}, B_{1,1,2}, B_{1,2,3}, B_{1,1,3}, B_{1,4,2}, B_{1,3,2}, B_{1,4,3},\}$$

$$F_3 = \{C_{1,2,2}, C_{1,3,3}, C_{1,1,2}, C_{1,2,3}, C_{1,1,3}, C_{1,4,2}, C_{1,3,2}, C_{1,4,3},\}$$

$$F_4 = \{A_{2,3},\}$$

$$F_5 = \{B_{2,4,3}, B_{2,3,3}, B_{2,2,3},\}$$

$$F_6 = \{C_{2,4,3}, C_{2,3,3}, C_{2,2,3},\}$$

Przykład

Dla macierzy 4×4 mamy

$$F = [F_1][F_2][F_3][F_4][F_5][F_6][F_7][F_8][F_9]$$

$$F_1 = \{A_{1,2}, A_{1,3}, A_{1,4}, \}$$

$$F_2 = \{B_{1,2,2}, B_{1,3,3}, B_{1,4,4}, B_{1,1,2}, B_{1,2,3}, B_{1,3,4}, B_{1,1,3}, B_{1,2,4}, B_{1,1,4}, B_{1,5,2}, B_{1,4,2}, B_{1,5,3}, B_{1,3,2}, B_{1,4,3}, B_{1,5,4}, \}$$

$$F_3 = \{C_{1,2,2}, C_{1,3,3}, C_{1,4,4}, C_{1,1,2}, C_{1,2,3}, C_{1,3,4}, C_{1,1,3}, C_{1,2,4}, C_{1,1,4}, C_{1,5,2}, C_{1,4,2}, C_{1,5,3}, C_{1,3,2}, C_{1,4,3}, C_{1,5,4}, \}$$

$$F_4 = \{A_{2,3}, A_{2,4}, \}$$

$$F_5 = \{B_{2,4,3}, B_{2,5,4}, B_{2,3,3}, B_{2,4,4}, B_{2,3,4}, B_{2,2,3}, B_{2,2,4}, B_{2,5,3}, \}$$

$$F_6 = \{C_{2,4,3}, C_{2,5,4}, C_{2,3,3}, C_{2,4,4}, C_{2,3,4}, C_{2,2,3}, C_{2,2,4}, C_{2,5,3}, \}$$

$$F_7 = \{A_{3,4}, \}$$

$$F_8 = \{B_{3,5,4}, B_{3,4,4}, B_{3,3,4}, \}$$

$$F_9 = \{C_{3,5,4}, C_{3,4,4}, C_{3,3,4}, \}$$

Implementacja algorytmu współbieżnego

Algorytm zaprojektowany został tak, aby w każdej iteracji równolegle wykonywały się wszystkie operacje z jednek warstwy Foaty.

Program został napisany w Javie 17 przy pomocy systemu do zarządzania projektem Gradle z Kotlinem w roli DSL.

Liczność największej klasy Foaty

Aby niepotrzebnie nie tworzyć i nie niszczyć wątków dla pojedynczych operacji, posłużymy się klasą `ExecutorService`. Dobrze byłoby wiedzieć, ile maksymalnie wątków będziemy potrzebować jednocześnie, aby od razu zaalokować odpowiednią ich ilość. Dlatego wygenerowałem warstwy Foaty dla coraz większych rozmiarów macierzy i sprawdzałem, jaka jest najliczniejsza warstwa. Oto obserwacje:

N	N^2	najliczniejsza warstwa Foaty
2	4	3
3	9	8
4	16	15
5	25	24
6	36	35
7	49	48

Wydaje się, że prawdziwą jest zależność:

$$\text{najliczniejsza warstwa Foaty}(N) = N^2 - 1$$

Zawartość katalogu z kodem źródłowym

W katalogu `src/main/java/tt` znajdują się 3 katalogi:

- `concurrent_gaussian_elimination` - implementacja współbieżnego algorytmu eliminacji Gaussa opartego na rozkładzie tego problemu na klasy Foaty, które to zostały wyprowadzone i ukazane w tym dokumencie
- `documentation` - kod pomocniczy, który posłużył do generowania na potrzeby tej dokumentacji m.in alfabetu liter Σ , relacji zależności, krawędzi grafu Diekerta i samego grafu Diekerta w formie DOT
- `operations` - klasy pomocnicze, używane w całym projekcie

Użycie

Aby uruchomić aplikację najłatwiej jest skorzystać z dowolnego IDE obsługującego Gradle'a. Należy przejść do klasy

`src/main/java/tt/concurrent_gaussian_elimination/ConcurrentLinearEquationSolver.java`

i uruchomić funkcję `main` z następującymi dwoma argumentami: `[inputFilePath]` `[outputFilePath]`, gdzie:

- `inputFilePath` - ścieżka do pliku zawierającego dane wejściowe w odpowiedniej formie,
- `outputFilePath` - ścieżka do pliku wyjściowego, w którym zapisany zostanie wynik działania programu.

Można także posłużyć się terminalem i uruchomić aplikację używając skryptu `gradlew.bat` (Windows) lub `gradlew` (Linux, macOS) i zadania `run` z podanymi odpowiednimi argumentami wejściowymi (jak wyżej). Przykład pełnego wywołania:

```
gradlew.bat run --args="[inputFilePath] [outputFilePath]",
```

Poprawność programu

Poprawność działania aplikacji została przeze mnie sprawdzona dla kilku macierzy o różnych rozmiarach (od 3 do 100) przy pomocy podanej sprawdzarki, która generowała kolejne macierze i sprawdzała poprawność danych wynikowych z mojego programu. Wszystkie macierze i wektory wyrazów wolnych zostały uznane za poprawne (z dokładnością do epsilon) przez sprawdzarkę.